

Saša Radojčić

O ISTINITOJ INTERPRETACIJI

APSTRAKT: U ovom ogledu se iznosi argumentacija protiv teze o istinitoj interpretaciji kao cilju postupka tumačenja. Polazno određenje glasi da je interpretacija istinita ukoliko odgovara izvornom tumačenju. Posle razmatranja tri moguća scenarija odnosa tumača i izvornog tumačenja, zaključuje se da je zahtev za istinitom interpretacijom ili trivijalan ili ideološki. Tezu o istinitoj interpretaciji kao cilju postupka tumačenja trebalo bi zameniti nekom drugom, npr. tezom o više ili manje adekvatnoj interpretaciji, gde bi cilj tumačenja bio da se što više približi verovatnom značenju teksta.

KLJUČNE REČI: tekst, cilj tumačenja, istinita interpretacija, izvorno tumačenje, autor, autorska intencija.

Filosofi se pokatkad nalaze u situaciji da, kada obrazlažu načela neke prakse koju sami ne upražnjavaju, donose zaključke neobične, čak i neprihvatljive onima koji su svakodnevno uključeni u tu praksu. U ovom ogledu ću razmatrati jedan takav zaključak koji se odnosi na tumačenje umetničkih (uže gledano, pesničkih) tekstova. To je stav da je cilj takvog tumačenja – da postigne istinitost, odnosno, da formuliše *istinitu interpretaciju*. Na prvi pogled, ovaj stav je prihvatljiv, u skladu je sa uverenjem da je tumačenje saznajna, metodski kontrolisana aktivnost razumevanja, a takve aktivnosti po pravilu imaju za cilj da se dođe do istinitog saznanja o predmetu. Ovde je predmet značenje umetničkog teksta. Dakle, pretpostavlja se da postoji jedinstveno i potpuno značenje nekog umetničkog teksta, te da se ono može rekonstruisati i artikulirati tako da ta artikulacija bude istinita, što bi trebalo da dopušta i postojanje neistinite interpretacije, kao i kriterijuma za njihovo razlikovanje.

U stvarnoj praksi tumačenja umetničkih (pesničkih) tekstova, odnosi su znatno složeniji. Ono što tada imamo pred sobom, jeste jedan poseban interpretabilni predmet, ili pre dinamička konstelacija predmeta, u čijoj konstituciji učestvuje više činilaca, a osnovni su tekst sa svojim značenjima (u množini!), i recipijent sa svojim pretpostavkama o tekstu i njegovim značenjima. Cilj tumačenja u stvarnoj praksi ne mora da bude postizanje istinite interpretacije; dovoljno je da interpretacija bude prihvatljiva, da ne protivreči osnovnom verbalnom značenju teksta, niti onome što se do sada pouzdano znalo o tekstu. Naravno, na ovo se može odgovoriti time da se pod „ciljem“ misli na cilj u metodološki idealnoj (a ne nekoj empirijski limitiranoj) situaciji tumačenja. Zato

ću razmotriti taj cilj, i na početku pretpostaviti da je istinita interpretacija moguća.

Ta pretpostavka povlači da smo u stanju da odgovorimo na dva međusobno blisko povezana pitanja – prvo, u čemu se sastoji istinitost jedne interpretacije, i drugo, pod kojim uslovima je moguće da jedna interpretacija bude istinita. Pri tome, radi diferenciranja odgovora na ova pitanja, razložno je ukoliko ih budemo razmatrali imajući u vidu tradicionalnu podelu na tri domena, odnosno tri predmetna područja hermeneutike, onako kako su bila uobličena tokom istorijskog razvoja ove misaone discipline. Hermeneutika se uobičajeno deli na teološku, jurističku i filološku; pri tome je moguće da kao neku vrstu prethodne ili pripremne discipline izdvojimo kritiku teksta. Njen cilj je rekonstrukcija izvornog stanja nekog teksta, dok je cilj hermeneutike, u svakom od tri pomenuta domena, rekonstrukcija značenja teksta, dakle njegovo tumačenje. Izvodeći ove rekonstrukcije, ne treba da smo vezani nekom vrstom metodološkog purizma; upravo suprotno, svaki postupak koji doprinosi sticanju boljeg razumevanja teksta je ne samo dopušten, nego i poželjan.

Savremeni filozofski pojam interpretacije je nastao kao rezultat napora da se ostvari ideal naučnosti u domenu tzv. duhovnih nauka. Nemački filozof Vilhelm Diltaj (1980) dao je određenja triju ključnih pojmova u ovom kontekstu: to su pojmovi razumevanja, tumačenja i hermeneutike.

Polazeći od specifične varijante filozofije života, Diltaj razumevanje određuje kao postupak kojim na osnovu čulno datih znakova saznajemo ono unutrašnje, život, odnosno duh, čija su to ispoljavanja. Bivstvo drugog nam je, kaže Diltaj, najpre „dato spolja, preko čulnih činjenica, gestova i radnji“, a tek postupkom ponovne izgradnje tih podataka „dopunjavamo“ ono unutrašnje drugog (ibid.: 94–98). To dopunjavanje uopšte možemo da izvršimo samo zahvaljujući poznavanju istih tih crta iz sopstvene unutrašnjosti. Stari princip po kome se isto saznaje istim, dobija u Diltajevoj hermeneutičkoj filozofiji života nove impulse.

Ovakvo razumevanje se okreće raznovrsnim predmetima u kojima je izražen ljudski duh, od skulptura u kamenu do državnih ustava, od gestova i dečjeg tepanja do renesansnog slikarstva i kritike uma. Postupak razumevanja uzdiže se do veštine sposobne da postigne veći stepen objektivnosti koji se može kontrolisati, ukoliko barata trajno fiksiranim ispoljavanjima duha. Ta veština određuje se kao tumačenje (interpretacija). Središnje mesto među razumevajućim odnosima zauzima, po Diltaju, tumačenje pisanih svedočanstava, pošto duhovni život svoj potpuni i objektivno razumljiv izraz nalazi u jeziku. Tekst, fiksirani jezički izraz, prema tome, povlašćeni je predmet tumačenja, a između razumevanja i tumačenja, po Diltaju, postoji samo razlika u stepenu methodske objektivnosti, utemeljena u načinu na koji je dat njihov predmet – kao trajno fiksiran ili ne.

Tokom postepenog razvoja veštine tumačenja, oblikovana su određena njena pravila i pojavila se potreba da se ta pravila uredi i obrazloži. Iz tako uslovljene potrebe nastala je hermeneutika kao učenje o veštini tumačenja pisanih spomenika. Ona se,

međutim, ne zadržava samo na razvijanju i obrazlaganju posebnih pravila tumačenja, ne ostaje samo na ravni praktičnih aktivnosti interpretacije, pri čemu se akcenat stavlja na pitanja tehnike (veštine, umeća), već se usmerava ka razmatranju mogućnosti i granica opštevažjećeg saznanja do kojeg dopire tumačenje, čime bi trebalo da se pruži sazajnoteorijski osnov za duhovne nauke. Hermeneutika se, dakle, poima kao disciplina na kojoj će biti utemeljena specifična sfera metoda duhovnih nauka.

* * *

Ponudiću sledeće početno određenje kao odgovor na maločas postavljena pitanja: jedna interpretacija je istinita ukoliko odgovara onoj diskurzivnoj instanci, koju nazivamo *izvornim tumačenjem*. Izvorno tumačenje se različito uspostavlja u svakom pojedinom hermeneutičkom domenu. Za teološku hermeneutiku izvorno tumačenje je dato ili u samom tekstu Svetog pisma (luteranski protestantski pristup), ili u tradiciji tumačenja, odnosno u merodavnim zaključcima crkvenih sabora (pravoslavni i katolički pristup); sukob ovih dvaju pristupa značajan je događaj za istoriju hermeneutike (Grondin 2001: 60–61). U jurističkoj hermeneutici izvorno tumačenje je ono tumačenje koje nekom zakonu daje zakonodavac. Ono što je po epistemološkoj funkciji tome analogno u filološkoj hermeneutici je takozvano „autorsko tumačenje“; po toj ideji, „pravo“ značenje umetničkog (pesničkog) dela je ono koje mu pridaje, ili hoće da prida, njegov autor. To je odgovor na ono često postavljano i često podsmehu izlagano školsko pitanje: Šta je pesnik hteo da kaže? Ili, bolje: šta pesnik hoće da kaže? Kakva je njegova intencija?

Ako su osnovni akteri u činu interpretacije tekst i recipijent, nije li neobično da se kao cilj interpretacije postavlja nešto što se odnosi na treću instancu, autora teksta? Ukoliko u situaciju tumačenja uvodimo autora, onda odnose autora, teksta i recipijenta shvatamo po uzoru na normalnu jezičku komunikaciju. Autor kodira poruku koju prenosi tekst, a recipijent je iz teksta dekodira. No, takvo shvatanje otvara niz daljih pitanja. Kako umetnički tekst razlikujemo od teksta koji nije umetnički? Nije li shvatanje koje stavlja akcenat na „poruku“ teksta isuviše reduktivno? Nije li karakteristika umetničkog teksta upravo ta što se ne iscrpljuje u svojoj komunikativnoj funkciji?

Živa diskusija u krugovima analitičke estetike, fokusirana na pojam autorske intencije i na ulogu intencije u oblikovanju značenja dela, započeta je poznatim ogledom Vimseta i Berdslija o tzv. intencionalističkoj zabludi (Wimsatt i Beardsley 1946). Njihova glavna teza je da je značenje jednog književnog dela oblikovano postojećim jezičkim konvencijama, te da su stoga intencije autora na ovom planu irelevantne. Tokom spora koji i dan-danas nalazi odjeke u filozofskim krugovima, oformljena su dva osnovna stanovišta: intencionalističko i anti-intencionalističko, pri čemu se unutar prvog stanovišta razlikuju aktuelni i hipotetički intencionalizam, koji se opet mogu dalje diferencirati na umerenije i ekstremne varijante. Za uvid u osnovni tok ove

diskusije i određenje pozicija u sporu, v. ogled Šeli Irvajn (Irvin 2006); dobar pregled, koji pored anglofone, uzima u obzir i kontinentalnu filozofiju, daje Karlos Šperhaze (Spoerhase 2007: 57–144); kod nas su ova pitanja obrađivali Monika Jovanović (2015) i Leon Kojen (1998. i 2020), oboje sa stanovišta hipotetičkog intencionalizma.

Značenje koje interpretator nastoji da rekonstruiše, moglo bi da se odredi, uzmemo li u obzir pomenute sporove i njihove privremene rezultate, kao ono *značenje koje je autor verovatno hteo da prida svome tekstu*. To određenje je u skladu sa postavkom hipotetičkog intencionalizma: „ako je istinit tačno jedan od dva interpretativna iskaza o nekoj pesmi, od kojih je svaki kompatibilan s njenim tekstom, onda je istinit onaj koji odgovara smislu za koje bi *idealni čitalac racionalno verovao* da je autor nameravao“ (Jovanović 2015: 36). Iako je ublaženo u poređenju sa klasičnim intencionalističkim pozicijama, i ovo određenje ima svojih teškoća. Prvo, ono nije imuno na prigovor o mogućnosti neuspele intencije, koji su formulisali Vimset i Berdсли; drugo, ovo određenje poseduje cirkularni karakter, jer kao cilj (uzor, merilo) aktuelne interpretacije postavlja značenje do koga smo mogli da dođemo samo posredstvom neke prethodne interpretacije. Ovaj prigovor možemo da relativizujemo, ali ne i odbacimo, prihvatanjem stare ideje o hermeneutičkom krugu. Po njoj, razumevanje neke smisaone celine se zasniva na razumevanju njenih delova, a razumevanje delova zahteva prethodno razumevanje celine; u postupku tumačenja se ovo prethodno razumevanje testira, proširuje i poboljšava. Tako je cirkularnost priznata kao neizbežna oznaka forme interpretativnog procesa. I treće, postavlja se pitanje o tome kako odrediti neistinitu interpretaciju, i kako razlikovati neistinitu interpretaciju od istinite. Cirkularnost kriterijuma razlikovanja je ovde još uočljivija – jer taj kriterijum može da bude jedino znanje o značenju do kojeg tumačenje treba da dođe.

Ono što je sigurno uz sve te dileme, jeste da tekst ne nastaje sam od sebe, već ima empirijskog (a ne samo gramatičkog i retoričkog) autora, kao i da je, pišući tekst, *takav* njegov autor hteo da taj tekst nosi neko značenje. Utoliko je intencionalistička teza, u nekoj od svojih varijanti, razložna. Ali između značenja koja je autor hteo da „uznači“ u tekst, i značenja koja tekst zaista nosi, ne mora stajati znak jednakosti.

* * *

Osmotrimo tok nekog realnog procesa tumačenja. Kako taj proces počinje? Iz različitih razloga, ponekad onome ko čita tekst, nešto nije samo po sebi jasno, nešto ne razume. Da je u pitanju živi razgovor, on bi sagovornika upitao – *Kako to misliš*, ili nešto slično. Ono što bi dobio kao odgovor je *izvorno tumačenje*, pojašnjenje značenja iskaza koji daje njegov autor. U slučajevima uobičajenog čitanja teksta, čitalac najčešće ne raspolaze tim tumačenjem. Potrebno je da ono bude ustanovljeno, a to će se desiti ukoliko autor uvidi da u tekstu zaista postoji nešto nejasno ili višeznačno. Jer, zašto bi inače on, uz tekst u koji je „intendirao“ (uznačio, uneo) neko jasno značenje,

dodavao izjavu o značenju tog značenja? Zanimljivo je da se upravo takav čudan postupak po pravilu sreće u onim oblicima novih umetničkih praksi koje se pokrivaju zajedničkom oznakom „konceptualizam“. Autori ovog pravca se trude da uz delo, recimo neki performans ili prostornu instalaciju, dodaju autorsku „izjavu“ (statement) u kojoj ekspliciraju značenje koje su hteli da pripišu delu. Tumačenje koje odgovara toj izjavi je istinito tumačenje. Ali da li je takvo tumačenje uopšte potrebno i poželjno – nije li ono već dato autorskom „izjavom“?

Ovde nije sporan autor u smislu onoga ko je sačinio delo i/ili iz čije pozicije se govori u delu (kao empirijski, gramatički i retorički subjekat), nego autor u smislu merodavne osnove tumačenja (kao normativni izvor značenja). Već samo postojanje ranije pomenute subjektivne instance koja utvrđuje „pravo“ i merodavno značenje, i koja je u slučaju crkvenih sabora i zakonodavaca opremljena socijalnom moći iz koje crpi svoj autoritet, pokazuje da je u predstavi istinitog tumačenja reč o pojmu istine drugačijem od onog kome teži moderna nauka, koja je kritički orijentisana prema autoritetima i okrenuta objektivnom saznanju.

Postoje tri moguća scenarija odnosa između izvornog tumačenja i interpretatora:

1. Prvi scenario je da izvorno tumačenje ne postoji.
2. Druga mogućnost je da izvorno tumačenje postoji i interpretatoru je poznat njegov sadržaj.
3. Treći scenario je da izvorno tumačenje postoji, ali interpretatoru nije poznat njegov sadržaj.

Prvi scenario je, kako je već rečeno, najčešći u interpretativnoj praksi. Kriterijum istinitosti je, podsetimo se, određen kao odgovaranje izvornom tumačenju, koje možemo nazvati i nekom vrstom „uzora“. Izvorno tumačenje je izričito dato tumačenje od strane „izvora“ tog „uzora“. Ali u većini stvarnih situacija tumačenja to nije slučaj: izvor naprosto nije formulisao izvorno tumačenje. Šta tada? Imaju li takvi tekstovi značenje? Svakako, imaju. Ali, može li tumačenje takvih tekstova biti istinito? Ukoliko je kriterijum istinitosti tumačenja taj da ono odgovara „uzoru“, shvaćenom kao izvorno tumačenje, onda odgovor glasi da se pitanje o istinitosti tumačenja nekog teksta ne može ni postaviti ukoliko ne postoji izvorno tumačenje tog teksta. Pojam istinitosti, u smislu koji je predložen, nije primenljiv na takva tumačenja. Naravno, uvek je moguće da crkveni sabor, zakonodavac ili autor nekog umetničkog dela naknadno daju izvorno tumačenje, čineći ponovo primenljivim pojam istinitosti; ta mogućnost je kod autora umetničkog dela kao osobe snažnije vremenski limitirana nego kod institucija.

Drugi scenario se često pojavljuje u pedagoškom kontekstu, ali isto tako i u stannjima ideološke prinude. Interpretator tada već unapred zna koja je interpretacija poželjna, koja se smatra istinitom. Sve što treba da učini jeste da ponovi (reprodukuje ili parafrazira) tu interpretaciju. Time on potvrđuje da mu je poznato „pravo“ značenje, da ga prihvata, i u izvesnom smislu se legitimiše kao pripadnik kolektiva za koji to značenje važi. Taj oblik saglasnosti motivisane potrebom za legitimacijom, može,

u nekim slučajevima, da dođe u nepriliku – onda kada se pedagoški i/ili ideološki poželjno tumačenje projektuje u izvorno, a od budućih tumačenja očekuje čisto da ga ponove bez daljih propitivanja. Kao ilustraciju odabraću poznatu pesmu „Ostajte ovde“ Alekse Šantića. Iako je korišćena u kontekstu afirmacije patriotizma i kao opomena pred nedaćama emigracije, pokatkad se zanemarivalo u kojim konkretnim kulturno-istorijskim okolnostima je pesma nastala. A njom se pesnik zapravo obraćao svojim nekadašnjim susedima muhamedanske vere, koji su posle austrijske okupacije Bosne i Hercegovine odlučili da nastave život u Turskoj. Šantićeva intencija je mnogo šira, kosmopolitska, od onog partikularnog patriotizma u koji je htela da je stegne pedagoško-ideološka interpretacija.

Apstrahujemo li od takvih slučajeva iskrivljavanja (projekcija, adaptacija, redukcija – koje mogu ići sve do otvorenog falsifikata), smemo da zaključimo da je pod uslovima drugog navedenog scenarija istinita interpretacija smisljena i moguća, da ona tada često ispunjava određene socijalne funkcije, te da je njena informativna vrednost relativno mala. Postoji još jedan činilac koji limitira značaj interpretacije u ovom kontekstu. Reč je o motivaciji za tumačenje. Naime, potreba za legitimacijom kao motiv za tumačenje teksta pripada jednoj ravni koja je eksterna u odnosu na tekst i naše uobičajeno ophođenje sa tekstom. Uobičajeno je, već je rečeno, da tražimo interpretaciju onda kada u tekstu postoji nešto ne razumemo, onda kada nam tekst sam po sebi nije potpuno razumljiv. Jer zašto bismo interpretirali ono što je jasno određeno i osim toga nama već poznato? U stvarnoj praksi, pojavljuju se kako, najčešće, akademska tumačenja motivisana željom da se poznato značenje sistematizuje, proširi ili koriguje, tako i, znatno ređe, zaista otkrivalačka tumačenja, koja polaze od neke tačke nerazumevanja u dotadašnjim interpretacijama, i nude celoviti novi pogled na neko umetničko delo. Takva tumačenja često postaju nezaobilazna u istoriji recepcije nekog dela ili usmerenja; kao primeri mogu se uzeti studije Ljubiše Jeremića o srpskoj stvarnosnoj prozi, ili Aleksandra Jovanovića o poeziji srpskog neosimbolizma.

U trećem scenariju postoji izvorno tumačenje, ali aktuelnom tumaču ono nije poznato. Njegova interpretacija bi i dalje mogla da ima za cilj da uspostavi značenja koja odgovaraju izvornom tumačenju, ali o istinitosti takve interpretacije mogu da prosuđuju samo oni kojima je poznato izvorno tumačenje. Tokom samoga tumačenja, tumaču nije na raspolaganju nikakav instrument kojim bi kontrolisao istinitost svog tumačenja; kada bi ga imao, našao bi se u scenariju pod brojem dva. Ono što mu može biti od pomoći, i čiju primenu može da kontroliše, jesu klasične hermeneutičke tehnike.

Prema tome, istinita interpretacija, ukoliko se njena istinitost shvata kao *odgovaranja izvornom tumačenju*, ili je trivijalna, ili je ideološka, ili je besmisleno pitati o njoj.

* * *

Okrenimo se drugom ranije sugerisanom određenju da je „pravo“ („istinito“) ono značenje, koje je autor verovatno hteo da prida svome tekstu. Na prvi pogled, to shvatanje uspešno pomiruje stav o jednom merodavnom (autorskom) značenju sa našom stvarnom interpretativnom praksom. Zadatak tumača nije rekonstrukcija zaista postojećeg izvornog tumačenja, odnosno značenja koje je autor uneo u tekst – nego verovatno unetog značenja. Ograničenje izrazom „verovatno“ ovde je potrebno zato što mi u stvari nikada ne možemo da budemo sigurni koje je značenje autor uneo u tekst, ukoliko smo napustili ideju o izvornom tumačenju. No, onda takođe baratamo drugačijim pojmovima istine i istinitog.

Pojasniću ovu tvrdnju pomoću sledećeg pitanja: Koliko ima istinitih tumačenja? Klasična, standardna logika kaže: samo jedno. Ponudiću jedan primer kao doprinos diskusiji o tom pitanju.

U poeziji Branka Miljkovića postoji veliki broj filosofema (Popović 2011); jedna od njih ima funkciju refrena u pesmi *Ohridskim trubadurima*, i glasi: „*Isto je pevati i umirati*“. Koliko mi je poznato, postoje najmanje dva različita tumačenja porekla ovog iskaza; po klasičnoj logici, ako je jedno od njih istinito, drugo nije. Prvo vidi poreklo filosofeme u jednom stavu Morisa Blanšoa, francuskog mislioca čija dela je Miljković poznao i prevodio: „postoji jedna tajna istovetnost između umirati i pevati, između pretvaranja nevidljivog nevidljivošću koju predstavlja smrt i pesme u kojoj se ovo pretvaranje izvršuje“ (Petković 1996: 20); bio bi to, dakle, aranžirani citat. Drugo tumačenje shvata filosofemu kao dvostruku inverziju Parmenidove misli „*Isto je misliti i biti*“, što podupire činjenicom da se u pesmi pojavljuju figure iz grčkog mita i imenuju stara četiri elementa, što ukazuje na kontekst predstava i figura helenskog mišljenja (Radojčić 2014: 125–126). Oba ova tumačenja navodi Sanja Paripović Krčmar u svojoj disertaciji o pesničkim oblicima srpskog neosimbolizma (Paripović Krčmar 2014: 79–80), ne opredeljujući se za samo jedno, već dopuštajući oba kao moguća.

Miljković je zaista *mogao hteti* i jedno i drugo značenje; po tome bi obe interpretacije bile istinite; no, one *poreklo* filosofeme objašnjavaju drugačije, tako da ne mogu istovremeno obe biti u pravu: u pitanju je *ili* aranžirani citat *ili* dvostruka inverzija. Takođe, nije isključena ni mogućnost da se u budućnosti pojavi još novih i prihvatljivih, a drugačijih interpretacija te filosofeme.

Na ovom mestu se mogu postaviti još neka načelna pitanja. Prvo među njima glasi: šta je zaista predmet tumačenja – autorova intencija, ili tekst? Ono što je pesnik hteo da kaže, ili ono što je rekao? Odgovor glasi da je ono što tumačimo tekst, a ne autorovo mišljenje. Čak i ako prihvatamo da je u tekst uneto autorovo mišljenje, mi do njega moramo da dođemo tumačeći tekst.

Još jedan razlog za sumnju u shvatanje o istinitoj interpretaciji leži u tome što bi postavljanje takve interpretacije kao cilja postupka tumačenja odstranilo upravo onu

višesmislenost i otvorenost značenja koje odlikuju uspela umetnička dela i zbog kojih nam je umetnost uopšte značajna. To da postoji samo jedna istinita interpretacija, a sve druge su neistinite – taj zaključak se kosi sa našim stvarnim iskustvom umetnosti i svodi smislotvorni potencijal umetničkog dela na samo jednu dimenziju. Da bi se očuvala otvorenost i smisaono bogatstvo dela, izvorno tumačenje bi trebalo shvatiti kao jedno od više mogućih tumačenja, koje svoj poseban status i autoritet duguje kontekstualnim uslovima svoga formiranja, konkretno tome sa koje instance dolazi. Tumačenje koje daje sabor je *pravo*, tumačenja jeretičkih sekti su lažna.

Ova relativizacija autorskog značenja odnosi se na njegovu normativnu ulogu, dok se, sa druge strane, ne osporava značaj, katkad i središna uloga autorske intencije prilikom tumačenja nekih posebnih aspekata književnog dela; na primer, određena žanra, figurativnog govora, ironije, citatnih i aluzivnih veza itd. Primeri interpretacija za koje je sigurno da se ne bave rekonstrukcijom ni stvarnog ni verovatnog autorovog mišljenja su feminističko čitanje *Lisistrate*, odnosno psihoanalitičko tumačenje *Hamleta*. Ta tumačenja su moguća i dopuštena, iako Aristofan nije mogao da zna ništa o feminističkoj kritici književnosti, niti je Šekspir mogao da bude upoznat sa psihoanalitičkom teorijom.

Čini mi se da ova razmatranja pokazuju da je predstava o *istinitom tumačenju* kao cilju interpretativnog postupka pogrešna – jer je zahtev za dosezanjem istine u tumačenju ili trivijalan, ili ideološki, ili besmislen. Tu predstavu bi trebalo zameniti nekom drugom, recimo predstavom o više ili manje adekvatnom tumačenju, gde bi cilj tumačenja bio da ono što bliže „pogodi“ verovatno značenje *teksta*, uz svest o tome da je uvek otvoren prostor za buduća, još adekvatnija tumačenja.

Saša Radojčić
Univerzitet umetnosti u Beogradu
Fakultet likovnih umetnosti
Teorijski odsek

Literatura

- Diltaj, Vilhelm (1980). *Zasnivanje duhovnih nauka* (Beograd: Prosveta).
- Grondin, Jean (2001). *Einführung in die philosophische Hermeneutik* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft).
- Irvin, Sherri (2006). „Authors, Intentions and Literary Meaning“, *Philosophy Compass*, 1(1–2): 114–128.
- Jovanović, Monika (2013). „Namere i interpretacija“, *Theoria* 56(4): 33–46.
- Kojen, Leon (1989). *Umetnost i vrednost* (Beograd: Filip Višnjić).
- Kojen, Leon (2020). „Smisao, kontekst i književno tumačenje“, u: *Srpska književnost početkom 20. veka: Modernost i stari zadaci* (ur. D. Hamović i J. Aleksić) (Beograd: Institut za književnost i umetnost): 13–28.

- Paripović Krčmar, Sanja (2014). *Pesnički oblici srpskog neosimbolizma*, disertacija (Univerzitet u Novom Sadu: Filozofski fakultet).
- Petković, Novica (1996). „Inverzija poezije i poetike“, u: *Poezija i poetika Branka Miljkovića* (ur. N. Petković), (Beograd: Institut za književnost i umetnost): 11–31.
- Popović, Una (2011). „Filozofski aspekti pesništva Branka Miljkovića“. U: *Pesnik vatre* (ur. M. Pantić), (Beograd: Biblioteka Grada Beograda); 129–144.
- Radojčić, Saša (2014). „Filozofija i poezija: Slučaj Branka Miljkovića“, u: *Branko Miljković: Moć reči* (ur. A. Laković), (Kragujevac: NB „Vuk Karadžić“): 122–129.
- Spoerhase, Carlos (2007). *Authorschaft und Interpretation* (Berlin: Walter de Gruyter).
- Wimsatt, William K. & Beardsley, Monroe C.(1946). „The Intentional Fallacy“, *The Sewanee Review*, 54(3): 468–448.

Saša Radojčić

On True Interpretation

(Summary)

This essay presents an argument against the thesis of true interpretation as the goal of the interpretation process. The starting point is that an interpretation is true if it corresponds to the original interpretation. After considering three possible scenarios of the relationship between the actual interpreter and the original interpretation, it is concluded that the requirement for a true interpretation is either trivial or ideological. A more moderate view is then considered, that an interpretation is true if it establishes the meaning that the author probably intended to attach to his text. This definition is also objected to, with the conclusion that the thesis of true interpretation as the goal of the interpretation process should be replaced by some other, e.g. the thesis of more or less adequate interpretation, where the goal of interpretation would be to get as close as possible to the probable meaning of the text.

KEYWORDS: text, goal of interpretation, true interpretation, original interpretation, author, author's intention.